



บทที่ 2

## ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ทฤษฎีด้านการวางแผนเป็นศาสตร์ที่ค่อนข้างใหม่เมื่อเทียบกับวิชาการในด้านอื่น ๆ และสำหรับการวางแผนด้านการท่องเที่ยวแล้วยังนับว่าเป็นศาสตร์ที่ใหม่มากสำหรับประเทศไทย Fred Lawson และ Manuel Baud-Bovy (1977: 1) ได้ให้คำนิยามต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในหนังสือ Tourism And Recreation Development ของเขาว่า "เวลาว่าง (Leisure) " หมายถึง เวลาที่เป็นเวลานอกเหนือจากการที่จะต้องใช้ทำกิจกรรมในหน้าที่ต่าง ๆ แล้ว และ " การพักผ่อนหย่อนใจ (Recreation) " หมายถึง การทำกิจกรรมเพื่อการพักผ่อนในช่วงเวลาว่างนอกเหนือจากการทำกิจกรรมในหน้าที่การงาน ฉะนั้น " การท่องเที่ยว (Tourism) " ในความหมายของ Lawson และ Baud-Bovy จึงหมายถึงสิ่งที่คาบเกี่ยวกันระหว่างการพักผ่อนหย่อนใจเนื่องจากการใช้เวลาว่าง และกิจกรรมอื่น ๆ ที่จะต้องมีการเกี่ยวข้องกับการเดินทาง

ส่วนคำนิยามของนักท่องเที่ยวนั้น Lawson และ Baud-Bovy ได้กล่าวว่า World Tourism Organization ได้เสนอในที่ประชุมขององค์การสหประชาชาติ ต่อคณะกรรมการด้านการเดินทางและการท่องเที่ยวที่กรุงโรมเมื่อปีค.ศ. 1963 ว่า "Visitor" หมายถึง ผู้ที่เดินทางไปยังประเทศหนึ่งประเทศใดที่ไม่ใช่ประเทศที่เขาอยู่อาศัยและเพื่อเหตุผลอื่นนอกเหนือจากการหางานทำ ส่วน "Tourist" นั้นหมายถึง ผู้ที่เดินทางมาอยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่งชั่วคราวอย่างน้อย 24 ชั่วโมงหรือพักค้างคืนโดยมีวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งคือ เพื่อใช้เวลาว่าง (Leisure) เช่น พักวันหยุด เล่นกีฬา พักผ่อน หรือ เพื่อทำธุรกิจ (ของครอบครัว ความหน้าที่ ประชุม เพื่อการศึกษา เพื่อสุขภาพ หรือศาสนา) และ "Excursionist" หมายถึง ผู้ที่เดินทางมาประเทศหนึ่งประเทศใดแต่พักอยู่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง

คำนิยามนี้เป็นที่ยอมรับของคณะกรรมการด้านสถิติของสหประชาชาติ (United

Nations Statistical Commission) และปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในสถาบันที่รวบรวมสถิติเกี่ยวกับการท่องเที่ยวด้วย

Lawson และ Baud-Bovy ได้แบ่งประเภทของการท่องเที่ยวออกเป็น 2 ประเภท คือ การท่องเที่ยวภายในประเทศ และ การท่องเที่ยวภายนอกประเทศ ส่วนนักท่องเที่ยวที่เขานั้น พวกเขาทั้งสองแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

- นักท่องเที่ยวเพื่อทำธุรกิจ (Business Tourist) หมายถึง ผู้ที่เดินทางเนื่องจากเหตุผลด้านธุรกิจ รวมทั้งการเดินทางเพื่อการประชุม เพื่อแสดงนิทรรศการ เป็นต้น
- นักท่องเที่ยวเพื่อเหตุผลเฉพาะ (Specific Tourist) เช่น นักแสวงบุญ นักศึกษา และ ผู้ที่เดินทางเพื่อสนองความต้องการเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นต้น
- นักท่องเที่ยวเพื่อใช้เวลาว่าง (Leisure Tourist) คือ ผู้ที่เดินทางไปยังสถานที่ใดสถานที่หนึ่งเพื่อความพอใจหรือไม่มีเหตุผลใดโดยเฉพาะ แต่เพียงเพื่อใช้เวลาว่างในวันหยุดเท่านั้น

ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวสิ่งหนึ่งที่ควรคำนึงถึง คือ สิ่งอำนวยความสะดวกด้านกายภาพสำหรับนักท่องเที่ยว (Physical Facilities) Lawson และ Baud-Bovy ได้กล่าวไว้ในหนังสือเล่นเดียวกัน (1977: 9 - 10) ว่าสิ่งนี้มีความสำคัญและเกี่ยวพันอย่างมากต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเฉพาะของการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม ชายหาดสาธารณะ หรือ เรื่องทั่ว ๆ ไปในพื้นที่นั้น เช่น ถนน การโทรคมนาคมสื่อสาร เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้เป็น " แรงดึงดูดที่ถูกสร้างขึ้น " ที่มีความสำคัญนอกเหนือไปจาก " แรงดึงดูดทางธรรมชาติ " ซึ่งหมายถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวนี้เอง

ทั้งชนิดและลักษณะของสิ่งอำนวยความสะดวกในสถานที่ท่องเที่ยวล้วนขึ้นอยู่กับอิทธิพลของปัจจัยหลายประการ ที่สำคัญได้แก่

1. อิทธิพลของตลาดและทรัพยากรการท่องเที่ยว (Market and Resource) สิ่งอำนวยความสะดวกมีขึ้นมาก็เพื่อสนองความต้องการของตลาดและในขณะที่เดียวกันก็มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อทรัพยากรในพื้นที่ด้วย เช่น โรงแรมและสถานที่ตากอากาศอาจพิจารณาได้ว่า

เป็นสถานที่ที่ตลาด(เช่น นักท่องเที่ยว)มีการติดต่อสัมพันธ์กับทรัพยากร(เช่น แหล่งท่องเที่ยว)

อิทธิพลของตลาดที่จะมีผลต่อสิ่งอำนวยความสะดวกหมายถึงความสนใจและความชอบของนักท่องเที่ยวที่อาจจะปรากฏออกมาในรูปของปริมาณ และคุณภาพ เช่น อาจปรากฏในรูปของการท่องเที่ยวเป็นกลุ่มหรือเฉพาะตัว การท่องเที่ยวแบบเคอูลูซ์ หรือ แบบประหยัด เป็นต้น และอิทธิพลของทรัพยากรก็อาจจะปรากฏออกมาในรูปของปริมาณและคุณภาพเช่นกัน

2. อิทธิพลของคนกลาง (Mediator) "คนกลาง" ในที่นี้หมายถึง บริษัท หน่วยงาน หรือสถาบันที่เป็นตัวเชื่อมระหว่างสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีอยู่กับผู้ที่จะมาใช้สิ่งอำนวยความสะดวกนั้น พวกนี้อาจจะได้แก่ บริษัทนำเที่ยว บริษัทขนส่ง บริษัทซื้อขายที่ดิน สมาคมนักท่องเที่ยว หนังสือพิมพ์ หรือ หน่วยงานส่งเสริมการท่องเที่ยว "ตัวกลาง" เหล่านี้ในปัจจุบันนอกจากจะมีอิทธิพลมาขึ้นต่อนักท่องเที่ยวแล้วยังมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอีกด้วยในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ

- การให้คำแนะนำในการพัฒนาการท่องเที่ยวแก่ Developers
- พยายามปรับให้สิ่งอำนวยความสะดวกที่มีเหมาะสมกับลูกค้าของเขา
- เข้าร่วมในการพัฒนา เช่น ร่วมลงทุน วิจัยตลาด เป็นต้น

3. อิทธิพลของ Developers จะมีอิทธิพลภายใต้ข้อจำกัดของตลาดและทรัพยากรการท่องเที่ยวและในขณะเดียวกันก็ต้องพิจารณาถึงความต้องการของบุคคลหลายกลุ่ม เช่น นักลงทุน "คนกลาง" และผู้ประกอบการ เป็นต้น ประกอบด้วย ในประเทศระบบเศรษฐกิจเสรีนิยม (Free Economy) อาจเป็นบริษัทเอกชนพัฒนาการท่องเที่ยวไปด้วยตัวเองหรือทำร่วมกับหน่วยงานของรัฐก็ได้ ส่วนในประเทศที่มีการวางแผนจากส่วนกลาง(Central-Planned) มักจะได้แก่ หน่วยงานของรัฐ เช่น สหกรณ์ คณะกรรมการของคนท้องถิ่น เป็นต้น รูปแบบของการพัฒนาการท่องเที่ยวจะออกมาในรูปใดส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากความต้องการ แรงจูงใจ หรือ จุดมุ่งหมายของ Developers ด้วย

ลักษณะของการท่องเที่ยวในปัจจุบันเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม คือ แต่เดิมนักท่องเที่ยว

จะมีจำนวนไม่มากนัก แต่ปัจจุบันจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างมากกลายเป็นกลุ่มชนกลุ่มใหญ่ (Mass) ซึ่งการที่ความต้องการในด้านการท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นในลักษณะนี้จะมีผลกระทบอย่างมากต่อบริเวณที่ยังมีความเป็นธรรมชาติและพื้นที่ชนบทที่อยู่ใกล้หรือติดกับชุมชนเมืองใหญ่ ๆ ได้ ผลกระทบที่เกิดขึ้นนี้จะเป็นทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบ ต่อสภาวะแวดล้อมในพื้นที่เหล่านั้น Lawson และ Baud-Bovy ชี้ให้เห็นว่า (1977: 183-184) การที่จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นมากนี้ อาจมีผลเสียคือ ทำให้สภาพแวดล้อมเสียความสมดุล ความเป็นธรรมชาติและความสะดวกสบายของพื้นที่เสื่อมสูญไป แต่บางครั้งอาจก่อให้เกิดผลดี คือ ชาวท้องถิ่นตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวและคุณค่าของสถานที่จึงมีการป้องกันรักษาพื้นที่ให้มีสภาพสมบูรณ์อยู่ต่อไป แต่ส่วนใหญ่จำนวนนักท่องเที่ยวจะมีมากเกินไป และทำให้สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่เพิ่มขึ้นมากจนเลยขีดความสามารถในการรับนักท่องเที่ยว วิธีการแก้ไขหรือบรรเทาอาจทำได้หลายวิธี ได้แก่

1. ควบคุมการเข้าไปในสถานที่ (Restricting Access) เช่น จำกัดบริเวณที่จอดรถ เก็บค่าผ่านประตูสูงขึ้น เป็นต้น
2. จำกัดปริมาณสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้ามการสร้างถนนเพิ่ม ไม่ก่อสร้างหรือจำกัดจำนวนที่พักนักท่องเที่ยว เป็นต้น
3. แบ่งเขตกิจกรรมต่าง ๆ เช่น กันเขตสำหรับกิจกรรมที่ต้องการความเงียบสงบ เช่น การเดินเล่น การตกปลา เป็นต้น ให้อยู่ในเขตหนึ่งห่างจากกิจกรรมที่ก่อให้เกิดเสียงดัง เช่น การเล่นสกี การขับเรือยนต์ เป็นต้น
4. กำหนดเวลา เช่น จัดแบ่งเวลาไว้สำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ในเวลาต่างกันในแต่ละช่วงวัน สัปดาห์ เดือน หรือ ปี เป็นต้น
5. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอื่นในลักษณะเดียวกันขึ้นเสริม

ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การทราบถึงศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ว่ามีมากน้อยกว่ากันเท่าใดเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่จะใช้ในการวางแผน และการวัดคุณภาพของสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวนั้นจะเป็นวิธีการหนึ่งในการวัดศักยภาพของสถานที่ท่องเที่ยวได้

Terry C. Daniel (1976: 32-37) ได้เสนอเกณฑ์ (Criteria) ที่จะใช้เป็น

เครื่องชี้ว่าการวัดคุณภาพของสภาวะแวดล้อมนั้นมีคุณสมบัติที่ดีเพียงพอหรือไม่จาก

1. ความเชื่อถือได้ (Reliability) คือ ระบบนั้นจะต้องมีความแน่นอน เมื่อนำระบบนั้นมาวัดสภาพแวดล้อม 2 แห่งที่มีคุณภาพคล้ายกันแล้ว ค่าที่วัดได้จะต้องเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน

2. ความมีเหตุผล (Validity) คือ ธรรมชาติหรือค่าที่ได้จากการวัดนั้นจะต้องเป็นค่าที่บ่งบอกถึงสิ่งที่ต้องการจะทราบตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้แต่แรก

3. ประโยชน์ใช้สอย (Utility) นั่นคือ ระบบการวัดนั้นจะต้องได้ค่าหรือธรรมชาติที่มีประโยชน์ คือสามารถช่วยในการคาดคะเน กำหนดทิศทาง และประเมินค่านโยบาย การตัดสินใจ และ การจัดการด้านสภาวะแวดล้อมได้ ค่าใช้จ่ายที่เสียไปเพื่อที่จะได้ผลของระบบการวัดนั้นไม่ว่าจะจะเป็นจำนวนเงินหรือเวลาที่ใช้ก็ต้องเป็นอีกสิ่งหนึ่งซึ่งถึงประโยชน์ใช้สอยของระบบนั้นว่ามีมากน้อยเท่าใดด้วย ระบบที่เสียค่าใช้จ่ายน้อยจะมีประโยชน์มากกว่าระบบที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากถ้าทั้งสองระบบให้ผลอย่างเดียวกัน

และในค่านิเวศวิทยาที่สำคัญของสถานที่ท่องเที่ยว Charles E. Gearing, William W. Swart และ Turgut Var (1976: 90-95) ได้เสนอวิธีการวัดความสำคัญของแต่ละท่องเที่ยวไว้ 4 ขั้นตอนจากประสบการณ์ของพวกเขาที่ใช้ในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศตุรกี คือ

1. Gearing และคณะได้คัดเลือกตัวแปรหรือเกณฑ์ (Criteria) ที่จะใช้วัดความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ไว้ 17 รายการ ตัวแปรทั้ง 17 รายการนี้เป็นตัวแปรที่เป็นอิสระต่อกัน พวกเขาได้จัดตัวแปรเหล่านี้รวมกันเป็น 5 กลุ่มด้วยกัน คือ

- กลุ่มธรรมชาติ ได้แก่ ความงามทางธรรมชาติ และ สภาพภูมิอากาศ
- กลุ่มทางสังคม ได้แก่ งานประเพณี ลักษณะเด่นของพื้นที่ งานแสดง สินค้าหรือนิทรรศการ และทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อ



### นักท่องเที่ยวน

- กลุ่มทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ซากของโบราณ ความสำคัญทางศาสนา และ ลักษณะเด่นทางประวัติศาสตร์
- ด้านการบันเทิงและบริการ ได้แก่ สถานที่เล่นกีฬา ด้านการศึกษา สถานที่บำรุงสุขภาพ พักผ่อนและความสงบ สถานที่ให้ความบันเทิงในเวลา กลางคืน และ ร้านอาหารของ
- สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน อาหารและที่พัก ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานเพื่อให้นักท่องเที่ยว สถานที่บริการอาหารและที่พัก

2. ให้น้ำหนัก (Weighting) กับเกณฑ์หรือตัวแปร เหล่านั้นมากน้อยตามความสำคัญ การให้น้ำหนักความสำคัญของตัวแปร เหล่านั้น Gearing และ คณะมิได้สุ่มตัวอย่างจากนักท่องเที่ยวดังโดยตรงเนื่องจากข้อจำกัดด้านเวลาและเงินทุน แต่พวกเขาใช้วิธีสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับนักท่องเที่ยวนั้นโดยมีสมมุติฐานว่าผู้ที่เกี่ยวข้องเหล่านี้จะทราบข้อมูลและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวนั้นมากที่สุดและเป็นตัวอย่างที่สมบูรณ์ของนักท่องเที่ยวนั้น บุคคลที่พวกเขาสอบถามและถือเป็นตัวแทนของนักท่องเที่ยวนั้น ได้แก่

- ผู้จัดการบริษัทท่องเที่ยว จำนวน 6 คน
- ที่ปรึกษาด้านการท่องเที่ยว จำนวน 4 คน
- ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวของรัฐบาล จำนวน 4 คน
- ผู้จัดการสายการบิน จำนวน 4 คน
- ผู้จัดการโรงแรม จำนวน 4 คน
- นักวิชาการที่ทำการวิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยว 4 คน

และจากการให้น้ำหนักตามความสำคัญของเกณฑ์หรือตัวแปรทั้ง 17 รายการของผู้เกี่ยวข้องทั้ง 26 คนนี้ Gearing และ คณะจึงได้นำค่าเหล่านั้นมาเฉลี่ยเป็นค่าหรือน้ำหนักตามความสำคัญมากน้อยให้กับตัวแปรทั้ง 17 ตัว

3. ประเมินค่าสถานที่ท่องเที่ยว หลังจากได้น้ำหนักของเกณฑ์ทั้ง 17 รายการ

แล้ว Gearing ก็ได้ประเมินค่า (Evaluate) ความสำคัญของสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ตามเกณฑ์ที่เลือกไว้ทั้ง 17 รายการนั้น

4. ค่ารวมความสำคัญรวม ขั้นสุดท้ายพวกเขาได้นำค่าคะแนนดิบที่ประเมินได้จากสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ มาคำนวณร่วมกับน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์แต่ละรายการเพื่อที่จะหาคะแนนความสำคัญรวมของความสามารถในการดึงดูดนักท่องเที่ยวของสถานที่ท่องเที่ยวแต่ละแห่งได้ และคะแนนรวมนี้จะบอกถึงความสำคัญของสถานที่แต่ละแห่งว่ามีศักยภาพมากน้อยเท่าใด

สำหรับประเทศไทย สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งปัจจุบันนับว่าเป็นสถาบันที่ได้ทำการศึกษาและวิจัยเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ มากที่สุดได้ทำการศึกษาเบื้องต้นเพื่อวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวไว้หลายแห่ง เช่น จังหวัดระยอง จันทบุรี ตราด จังหวัดกาญจนบุรี หรือในภาคเหนือที่จังหวัดสุโขทัย กำแพงเพชร พิษณุโลก เป็นต้น

ในการศึกษาเบื้องต้นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวระดับภาคจังหวัดระยอง จันทบุรี ตราด สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม (2523) ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 7 ประเด็นหลักด้วยกัน คือ สภาพพื้นฐานทั่วไปซึ่งได้แก่ ที่ตั้งและเขตการปกครอง ประวัติศาสตร์ สภาพธรรมชาติ สภาพเศรษฐกิจและสังคม และโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ตลาดการท่องเที่ยว การใช้ที่ดินในเมือง สิ่งอำนวยความสะดวก ผลของโครงการต่าง ๆ ต่อการท่องเที่ยว ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ลักษณะของการท่องเที่ยว และประเด็นสุดท้ายคือนโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยว

การศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยวของจังหวัดทั้งสาม สถาบันวิจัยฯ ได้แยกการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภท คือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และศาสนา และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและกิจกรรม แหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 ประเภทนั้นจะได้รับการพิจารณาศักยภาพใน 3 ประเด็นใหญ่ คือ 1. การคมนาคม โดยพิจารณาจากระยะทาง สภาพการเข้าถึงและความสะดวก 2. ลักษณะทางกายภาพ พิจารณาจากลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยวนั้น ปัญหาสภาวะแวดล้อม และ ความน่าสนใจ การให้ความ

สำคัญตามเกณฑ์เหล่านี้จะพิจารณาเป็นระดับ 3 ระดับ คือ มากที่สุด ปานกลาง และ ต่ำ และ

3.ความเหมาะสมในการพัฒนา พิจารณาว่าแหล่งท่องเที่ยวนั้นเป็นจุดแวะพัก หรือจุดปลายทาง

การศึกษาครั้งนี้ สถาบันวิจัยพบว่าโครงสร้างพื้นฐานเป็นปัญหาสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวในสามจังหวัดนี้ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติกระจายตัวตามชายฝั่งทะเล แต่อย่างไรก็ตาม แนวโน้มของการพัฒนาการท่องเที่ยวในบริเวณนี้จะมีมากกว่าเดิมเนื่องจากจะมีโครงการพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ พัฒนาชุมชนใหญ่เพื่อรองรับกับโครงการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักของภาคตะวันออกที่จะเกิดขึ้น แต่แหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดตราดอาจจะเสียเปรียบแหล่งท่องเที่ยวของอีกสองจังหวัดเนื่องจากปัญหาด้านระยะทางและความปลอดภัยด้านชายแดน

การศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของจังหวัดกาญจนบุรี สถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม (2525) ได้พบว่ากาญจนบุรีเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวเด่นมากทางด้านประวัติศาสตร์ คือ สะพานข้ามแม่น้ำแคว แม้ว่าจะมีแหล่งท่องเที่ยวที่สวยงามทางด้านธรรมชาติอยู่มากเช่นกัน แต่สถานที่ท่องเที่ยวต่าง ๆ ยังมีได้มีการบูรณะ ส่งเสริม และพัฒนาเท่าที่ควร และทางสถาบันได้เสนอให้มีการจัดทำแผนหลักสำหรับการท่องเที่ยวของจังหวัดกาญจนบุรีขึ้นด้วย

ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัย พิษณุโลก กำแพงเพชรและตากนั้น สถาบันวิจัยฯ (2525) พบว่าการท่องเที่ยวของจังหวัดทั้ง 4 ประสบกับปัญหาการขาดการประชาสัมพันธ์และแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งทั้งทางธรรมชาติและทางประวัติศาสตร์ไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างประสมประสานกันรวมทั้งคุณภาพและจำนวนโรงแรมก็ไม่มีความสะดวกล่องกับตลาด คือ จำนวนนักท่องเที่ยว สถาบันวิจัยฯ จึงได้เสนอให้มีการเน้นการผสมผสานกันระหว่างแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ ธรรมชาติ วัฒนธรรม และการศึกษา ให้มีลักษณะเป็นวงรอบเชื่อมโยงกันได้อย่างต่อเนื่อง

ในพื้นที่ที่จะทำการวิจัย คือ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์นั้น บริษัท Halcrow-ULG Ltd. และบริษัท Sindhu Pulsirivong & Associates ได้ทำการศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาด้านต่าง ๆ ในภาคตะวันตกภายใต้สัญญาว่าจ้างของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ



เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (1981: 4-6, 54-59) พบว่า ในภาคตะวันตกนั้นมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจมากหลายแห่ง และจังหวัดกาญจนบุรีเป็นจังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญมากที่สุดของภาค รองลงมาได้แก่ จังหวัดเพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และราชบุรี ตามลำดับ แหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนิยมไปมากที่สุด ได้แก่ สวนสามพราน สะพานข้ามแม่น้ำแคว และตลาดน้ำดำเนินสะดวก ส่วนแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชาวไทยนิยมไปมากที่สุดได้แก่ สวนสามพราน น้ำตกเอราวัณ และ เขาวัง

การศึกษาในครั้งนี้พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยเป็นตลาดที่หารายได้ให้กับการท่องเที่ยวในภาคตะวันตกมากกว่านักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศซึ่งมีเพียงประมาณ 18 % ของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศทั้งหมดที่เข้ามาในประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องจากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศมักจะเดินทางมาเที่ยวในลักษณะเป็นกลุ่ม (Package Tour) กับบริษัทนำเที่ยว รายได้ส่วนใหญ่จึงตกอยู่กับบริษัททัวร์ในกรุงเทพฯ เหล่านี้แทนที่จะตกอยู่ภายในท้องถิ่น

ในการพัฒนาการท่องเที่ยวของภาคตะวันตกนั้น บริษัทที่ปรึกษาได้เสนอให้หาวิธีเพิ่มวันพักของนักท่องเที่ยวในภาคให้มากขึ้น และในขณะเดียวกันก็พยายามรักษาลักษณะเด่นของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ มิให้แปรสภาพไป และบริษัทที่ปรึกษานี้ได้เสนอให้มีโครงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว 4 แห่งในภาคตะวันตกเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว คือชายหาดชะอำและหัวหิน แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดกาญจนบุรี คืออำเภอเมืองของจังหวัดเพชรบุรี และ ตลาดน้ำบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อทดแทนตลาดน้ำดำเนินสะดวกในจังหวัดราชบุรี

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (วท.) ภายใต้การว่าจ้างของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้ทำการศึกษาเบื้องต้นสภาพเศรษฐกิจ-สังคมและตลาดการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวชะอำ-หัวหิน (2524: 6-2 - 6-3) โดยศึกษาในเรื่องข้อมูลพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม สภาพะการของตลาดการท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยว และทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยได้เน้นความสำคัญที่ตลาดการท่องเที่ยวและทรัพยากรการท่องเที่ยวมากกว่าประเด็นอื่น ๆ

การศึกษาของ วท. พบว่าแหล่งท่องเที่ยวส่วนใหญ่ในพื้นที่โครงการซึ่งมีอยู่ทั้งสิ้น 29 แห่ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้มีปัญหาสำคัญด้านการใช้ที่ดิน และสิ่งแวดล้อม ความสะดวกในการเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัย และบริการความสะดวก ตามลำดับ ในด้านตลาดการท่องเที่ยวพบว่านักท่องเที่ยวที่มาในพื้นที่โครงการจะอยู่ในวัยหนุ่มสาวส่วนใหญ่ และประมาณ 60 % ของนักท่องเที่ยวมาจากกรุงเทพฯ นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่นิยมเดินทางเป็นกลุ่มโดยรถยนต์ส่วนตัวและพักบ้านพักส่วนตัว เฉลี่ยวันพักประมาณ 2.4 วัน ในขณะที่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศนิยมเดินทางโดยอิสระหรือเอกเทศโดยรถยนต์โดยสารประจำทางปรับอากาศและพักตามสถานที่พักชั้น 1 เฉลี่ย 6-8 วัน ส่วนโครงสร้างพื้นฐานการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการจัดว่าดีเพียงพอที่จะให้บริการนักท่องเที่ยว แต่การใช้ที่ดินในเขตเทศบาลทั้งสองแห่งยังเป็นไปในลักษณะที่ไม่มีระเบียบและไม่เหมาะสมและทาง วท. ได้เสนอให้มีการจัดทำแผนหลักในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่โครงการโดยรีบด่วน เพื่อให้ทันกับความเจริญเติบโตของตลาดการท่องเที่ยวด้วย

ศูนย์วิทยพัทยากร  
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย